

KAREN BLIXEN

OUT of AFRICA

'Een meeslepend liefdesverhaal ...
een ode aan een betoverend land.'

THE TIMES

ROMAN

M
marmer

KAREN BLIXEN

Out of Africa

Roman

Inhoud

KAMANTE EN LOELOE	11
<i>De plantage</i>	13
<i>Een inheems kind</i>	31
<i>De wilde in het huis van de immigrant</i>	49
<i>Een gazelle</i>	69
EEN SCHOT IN DE AVOND	85
<i>Het incident</i>	87
<i>In het reservaat</i>	99
<i>Wamai</i>	109
<i>Wanjangerri</i>	123
<i>Een opperhoofd van de Kikoejoe</i>	139
BEZOEKERS OP DE PLANTAGE	153
<i>Grote dansfeesten</i>	155
<i>Een bezoeker uit Azië</i>	167
<i>De Somali-vrouwen</i>	171
<i>De oude Knudsen</i>	181
<i>Een vluchteling op de plantage</i>	189
<i>Bezoek van vrienden</i>	197
<i>De edele pionier</i>	203
<i>Vleugels</i>	215

<i>Het wild kwam het wild te hulp</i>	237
<i>De vuurvliegen</i>	238
<i>Levenswegen</i>	239
<i>De geschiedenis van Esa</i>	240
<i>De leguaan</i>	244
<i>Farah en De koopman van Venetië</i>	245
<i>De elite van Bournemouth</i>	247
<i>Trots</i>	247
<i>De ossen</i>	248
<i>Blank en zwart</i>	251
<i>Safari in oorlogstijd</i>	252
<i>Het getallenstelsel in het Swahili</i>	258
<i>'Ik laat u niet gaan tenzij u mij zegent'</i>	260
<i>Maansverduistering</i>	261
<i>Inheemsen en poëzie</i>	262
<i>Het duizendjarig rijk</i>	263
<i>De geschiedenis van Kitosj</i>	263
<i>Vogels van Afrika</i>	268
<i>Panja</i>	271
<i>Esa's dood</i>	272
<i>De inheemse en de geschiedenis</i>	276
<i>De aardbeving</i>	278
<i>George</i>	280
<i>Kejiko</i>	280
<i>De giraffes gaan naar Hamburg</i>	281
<i>In de menagerie</i>	284
<i>Medereizigers</i>	287
<i>De natuuronderzoeker en de apen</i>	288
<i>Karomenja</i>	289
<i>Poeran Singh</i>	292
<i>Een vreemd voorval</i>	294
<i>De papegaai</i>	296

AFSCHEID VAN DE PLANTAGE

299

Moeilijke tijden

301

De dood van Kinanjoei

315

Het graf in de bergen

325

Farah en ik doen alles van de hand

341

Vaarwel

357

Paardrijden, boogschieten, de waarheid spreken

1

KAMANTE EN
LOELOE

De plantage

Ik had een plantage in Afrika, aan de voet van het Ngong-gebergte. De evenaar loopt daar een honderdvijftig kilometer verder noordelijk over deze hooglanden, en de plantage lag op een hoogte van meer dan achttienhonderd meter. Overdag had je het gevoel dat je heel hoog was, dicht bij de zon, maar de vroege morgens en avonden waren helder en rustgevend en de nachten waren koud.

De geografische ligging en de hoogte brachten samen een landschap voort dat zijns gelijke in de hele wereld niet kende. Er was nergens vruchtbaarheid of een spoor van overdaad; het was een door achttienhonderd meter heen gedistilleerd Afrika, als het ware het sterke, verfijnde extract van heel een werelddeel. De kleuren waren droog en gebrand als de kleuren van aardewerk. De bomen hadden een fijn, licht gebladerte, heel anders van structuur dan van Europese bomen; het groeide niet in bogen of koepels, maar in horizontale lagen, en die formatie gaf aan de hoge alleenstaande bomen iets palmachtigs, of een heldhaftig, romantisch aanzien als van volledig opgetuigde schepen met gereefde zeilen; de zoom van het woud zag er daardoor wonderlijk uit, net alsof heel het woud zacht stond te wiegelen. Op het gras van de grote vlakten stonden hier en daar de kromgegroeide oude doornbomen, en het gras rook kruidig als tijm en mirre; op sommige plaatsen was de geur zo sterk dat het pijn deed in de neusgaten. Alle bloemen op de vlakten of aan de slingerplanten en lianen in het oerwoud waren miniatuurbloemen, zoals je ze altijd op boomloze vlakten vindt; alleen heel in het begin van de regentijd ontloken er grote, zware, sterk geurende lelies. De vergezichten waren ontzaglijk weids. Al-

les wat je zag getuigde van grootsheid, vrijheid en onvergelijkelijke verhevenheid.

Het hoofdelement van het landschap en van het leven daarin was de lucht. Wie terugdenkt aan een verblijf in de Afrikaanse hooglanden wordt getroffen door het gevoel alsof hij een poos boven in de lucht heeft gewoond. De hemel was zelden anders dan lichtblauw of violet, met een overvloed van machtige, gewichtloze, eeuwig veranderende wolken die zich hoog opstapelden en voorbijdreven, maar er schuilt een vermogen tot blauw-zijn in en op korte afstand worden de heuvelreeksen en de bossen er helder diepblauw door gekleurd. Midden op de dag leek de lucht te leven boven het land als een brandende vlam; ze tintelde, golfde en blonk als stromend water, weerspiegelde en verdubbelde alle voorwerpen en vormde grote fata morgana's. Boven in die hoge lucht kon je gemakkelijk ademen, en tegelijk met de lucht ademde je een wezenlijke gerustheid en lichthartigheid in. In de hooglanden werd je 's morgens wakker met de gedachte: hier ben ik waar ik zijn moet.

Het Ngong-gebergte strekt zich in een lange kam van noord naar zuid uit en wordt gekroond door vier edele pieken die als roerloze golven van een donkerder blauw tegen de lucht afsteken. Het verheft zich vijftientwintighonderd meter boven zee en in het oosten zeshonderd meter boven het omringende land; maar in het westen is de helling hoger en steiler – rechtstandig vallen de bergwanden omlaag naar de Grote Sleuf.

De wind waait in de hooglanden gestadig uit noord-noordoostelijke richting. Het is dezelfde wind die men, aan de kusten van Afrika en Arabië, de moesson noemt, oostenwind – zo heette het lievelingspaard van koning Salomo. Hierboven voel je hem slechts als de weerstand van de lucht, die ontstaat doordat de aarde door de ruimte jaagt. De wind komt recht op de Ngong-bergen af, en de bergellingen zouden de ideale startplaats zijn voor een zweefvliegtuig: door de luchtstromingen zou het over de bergtop worden getild. De wolken die met de wind meetrokken sloegen tegen de berghelling en bleven daar hangen of ze bleven steken op de top en kwamen in de

vorm van regen omlaag. Maar de wolken die een hogere koers namen en over de kam heen zeilden, losten zich ten westen daarvan op, boven de brandende woestijn van de Grote Sleuf. Dikwijls heb ik vanuit mijn huis het voorttrekken van die machtige stoeten gevolgd, en tot mijn verwondering zag ik hoe de statig drijvende gevaarten zich in de blauwe lucht oplostten en verdwenen zodra ze over de bergen heen waren.

Vanaf de plantage gezien wisselden de bergen in de loop van de dag menigmaal van aard; soms zag het eruit of ze heel dichtbij stonden, dan weer leken ze heel ver weg. Als je er 's avonds bij het donker worden naar keek, leek het eerst alsof er in de lucht een smalle zilveren lijn helemaal om het silhouet van het donkere gebergte heen getrokken werd; maar als de nacht inviel, kreeg je de indruk dat de vier pieken vlakker werden, alsof ze waren gladgestreken; net alsof de berg zich rekte en strekte.

Vanaf het Ngong-gebergte heb je een uniek uitzicht: in het zuiden zie je de uitgestrekte vlakten van het grote wildterrein dat zich helemaal tot aan de Kilimanjaro uitstrekt; in het oosten en noorden het parkachtig landschap van de heuvels aan de voet van het gebergte met daarachter het bos en het golvende land van het Kikoejoe-reservaat, dat honderdvijftig kilometer doorloopt tot aan Mount Kenya; het is een mozaïek van vierkante maïsveldjes, bananenbosjes en grasland met hier en daar de blauwe rook van een inheems dorp, een kluitje puntige molshopen. Maar in het westen ligt helemaal in de diepte het droge maanlandschap van het Afrikaanse laagland. De bruine woestijn is onregelmatig bespikkeld met kleine merktekentjes – dat zijn doornbosjes – en langs de kronkelende rivierbeddingen lopen donkergroene bochtige stroken: dat zijn bossen van machtige, wijdvertakte mimosabomen, met dorens als ijzeren punten; hier groeit de cactus en hier hebben de rinoceros en de giraffe hun thuis.

Het bergland zelf is iets geweldigs om te betreden, groots, schilderachtig en geheimzinnig; een afwisseling van lange dalen, kreupeelhout, groene hellingen en rotspunten. Hoog daarboven, onder een van de pieken, is er zelfs een bamboebosje. Er zijn beken en bronnen in de bergen; ik heb er vlakbij gekampeerd.

In mijn dagen huisden er buffels, koedoes en rinocerossen in het Ngong-gebergte, heel oude inheemsen konden zich de tijd nog herinneren dat er olifanten waren, en het heeft mij altijd gespeten dat niet het hele Ngong-gebergte deel uitmaakte van het wildreservaat. Slechts een klein stuk ervan was wildreservaat, het bakken op de zuidelijke piek gaf de grens aan. Als de kolonie bloeit en Nairobi, de hoofdstad, een grote stad wordt, wat zou het Ngong-gebergte daar dan een weergaloos wildpark voor hebben gevormd. Maar tijdens de laatste jaren van mijn verblijf in Afrika reden tal van jonge winkelbedienden uit Nairobi 's zondags op hun motorfietsen de bergen in om op alles te schieten wat hun onder ogen kwam, en ik denk dat het grote wild inmiddels uit de bergen is verdwenen en door het doornstruikgewas en over de rotsgrond verder zuidwaarts is getrokken.

Op de kam en de vier pieken van de bergen kon je gemakkelijk lopen; het gras was er kort als op een gazon en hier en daar kwam de grijze steen door het groen heen. Langs de kam liep een smal wildpad als een zacht hellend zigzagspoorlijntje omhoog en weer omlaag. Toen ik tijdens een safari door de bergen op een morgen hierheen klom en over het pad liep, vond ik er verse sporen en mest van een kudde koedoes. De grote vredige dieren waren dus bij zonsopgang op de kam geweest en hadden er in een lange rij langs gelopen, en je kon je maar één reden voor hun komst voorstellen: dat ze eens even aan beide kanten naar het land daar beneden in de diepte wilden kijken.

We verbouwden koffie op mijn plantage. Het land lag eigenlijk iets te hoog voor koffie en we moesten hard werken om de zaak gaande te houden; rijk zijn we op de plantage nooit geworden. Maar een koffieplantage is iets dat iemand in zijn greep krijgt en niet meer loslaat, en er valt altijd wel iets te doen; meestal loop je een beetje achter met het werk.

In dit wilde, ongelijkmatige landschap zag een bebouwd en volgens de regels bewerkt stuk grond er heel mooi uit. Toen ik later ging vliegen in Afrika en vertrouwd raakte met de aanblik van mijn be-

zit, werd ik van bewondering vervuld voor mijn koffieplantage, die zo heldergroen in het grijsgroene land lag, en ik besepte hoe de menselijke geest naar wiskundige figuren haakt. Al het land om Nairobi heen, vooral noordelijk van de stad, is op dezelfde manier bewerkt, en er wonen mensen die aanhoudend denken en praten over het planten, snoeien en plukken van koffie en die 's nachts wakker liggen en piekeren over verbeteringen bij hun koffieproductie.

Het verbouwen van koffie is een werk van lange adem. Het wordt nooit helemaal zoals je je voorstelt als je, zelf jong en vol verwachting, in de stromende regen de kisten met glanzende jonge koffieplantjes uit de kweekbedden haalt en met alle arbeiders in het veld toekijkt hoe de planten in regelmatige rijen gaten in de natte grond worden gezet, waar ze moeten groeien, en ze dan goed laat toedekken tegen de zon, met losse takken uit het bos, want duisternis is een voorrecht van al wat heel jong is. Het duurt vier of vijf jaar totdat de bomen vrucht gaan dragen en in de tussentijd krijg je droogte op het land of plantenziektes en schiet een niets ontziend inheems onkruid dicht op in de velden, een plant met langwerpige ruwe zaaddoosjes die aan kleren en kousen klitten. Sommige struiken zijn slecht geplant, met omgebogen hoofdwortels, en ze sterven af op het moment dat ze in bloei raken. Er worden ruim vijftienhonderd plantjes per hectare gepoot en ik bebouwde tweehonderdveertig hectare met koffie; mijn ossen trokken de ploegen het veld op en neer, geduldig legden ze duizenden kilometers af tussen de struiken en hoopten op toekomstige beloningen.

Het kan prachtig zijn op een koffieplantage. Als in het begin van de regentijd de struiken in bloei stonden, was het een schitterend gezicht: precies een wolk van krijt die zich in mist en motregen over tweehonderdveertig hectare uitstreckte. De koffiebloesem had een fijne, enigszins bittere geur, zoals de bloesem van de sleedoorn. Als het veld rood stond van de rijpe bessen werden alle vrouwen en kinderen – toto's noemen ze die kinderen – opgeroepen om samen met de mannen de koffie van de struiken te plukken; vervolgens werd deze met wagens en karren naar de fabriek bij de rivier gebracht. Onze machinerieën waren niet zo heel best, maar we hadden de fa-

briek zelf ontworpen en gebouwd en hadden er een hoge dunk van. Op een dag brandde de hele fabriek af en moest opnieuw gebouwd worden. De grote koffiedroger stond maar steeds te draaien; in zijn metalen binnenste kletterde de koffie met het geluid van stenen die op de kust aanspoelen. Soms gebeurde het dat de koffie midden in de nacht droog genoeg was om uit de droger gehaald te worden. Dat was een schilderachtig moment: al die stormlampen in de grote, donkere fabrieksruimte, bezaaid met spinnenwebben en koffiedoppen, en al die geestdriftige, glimmend-donkere gezichten in het lamplicht rondom de droger; je stelde je voor dat de fabriek in Afrika's grootse nacht hing als een glanzend sieraad in het oor van Ethiopië. Later werd de koffie dan gepeld, uitgezocht, gesorteerd – alles met de hand – en in zakken gepakt die met een zadelmakersnaald werden dichtgenaaid.

En ten slotte kwam dan die vroege morgen. Het was nog donker en ik lag nog in bed als ik de wagens hoorde die, hoog opgeladen met koffiezakken – twaalf zakken per ton en zestien ossen voor elke wagen – op weg gingen naar het station in Nairobi. Onder luid geschreeuw en gerammel reden ze de langgerekte fabrieksheuvel op, de drijvers holden naast de wagens voort. Ik vond het een prettige gedachte dat dit de enige heuvel was die ze onderweg op moesten, want de plantage lag driehonderd meter hoger dan de stad Nairobi. 's Avonds liep ik de terugkomende optocht tegemoet; de vermoeide ossen lieten hun koppen hangen terwijl ze voor de lage wagens sjokten, een vermoeid totoetje geleidde ze en de afgematte drijvers lieten hun zweep in het stof slierten. Nu hadden we alles gedaan wat we konden. Over een dag of wat zou de koffie op zee zijn en we konden alleen nog maar hopen dat alles goed zou gaan op de grote koffieveilingen in Londen.

Ik had vierentwintighonderd hectare land en buiten mijn koffieaanplant had ik dus nog heel veel grond over. Een deel van die grond was met oerwoud begroeid en ongeveer vierhonderd hectare was squatterland: stukjes bouwland van de inheemsen, die ze zelf *sjamba's* noemden. Squatters zijn inheemsen die met hun gezin een paar hectare op het land van een blanke bewonen en als tegenprestatie

een bepaald aantal dagen per jaar voor hem moeten werken. Mijn squatters zagen de verhouding, geloof ik, in een ander licht, want velen van hen waren op de plantage geboren en hun ouders daarvoor, en zeer waarschijnlijk beschouwden ze mij als een hoger soort squatter op hun land. Het land van de squatters was het meest intens levende stuk van de plantage en veranderde heel het jaar rond met de seizoenen. De maïs groeide hoger dan je hoofd wanneer je op de smalle hardgetrapte voetpaden tussen de hoge ritselfende halmen liep, en dan werd er weer geoogst. De bonen rijpten op het veld, werden geplukt en gedorst door de vrouwen, en de stengels en doppen werden verzameld en verbrand, zodat in bepaalde jaargetijden overal dunne blauwe rookzuiltjes opstegen. De Kikoejoe verbouwen ook zoete aardappels, die wingerdachtige bladeren hebben en zich als een dichte onontwarbare massa over de grond uitspreiden, en grote gele en groene gespikkelde pompoenen in allerlei variëteiten.

Wie tussen de sjamba's van de Kikoejoe door loopt, ziet allereerst het achterdeel van een oud vrouwtje dat in haar grond staat te wroeten – net een struisvogel die zijn kop in het zand steekt. Iedere Kikoejoe-familie had een aantal ronde puntige woon- en voorraadhutten; op het terrein tussen de hutten, waar de grond keihard was, heerste een enorme drukte; hier werd de maïs gestampt, hier werden de geiten gemolken en hier liepen de kinderen en kippen rond. Ik ging vaak op vogeljacht in de zoeteaardappelvelden rondom de squattershutten; in het blauwe licht van de late namiddag koerden de houtduiven luidkeels in de hoge met franje behangen bomen die hier en daar op de sjamba's stonden, een rest van het woud dat eens heel het grondgebied van de plantage had bedekt.

Verder had ik nog zo'n zes-, zevenhonderd hectare grasland; hier deinde het hoge gras in golven op de krachtige wind en hier hoeden de Kikoejoe-jongetjes de kudden van hun vader. In het koude jaargetijde namen ze van riet gevlochten korfjes met gloeiende kolen mee uit de hut en veroorzaakten soms hevige grasbranden, die voor de weigrond funest waren. In droge jaren bezochten zebra's en olifanten mijn grasvlakten.

Nairobi was onze stad; ze lag op een afstand van achttien kilometer op een vlak stuk grond tussen de heuvels. Hier stonden het Gouverneurshuis en de grote kantoren; van hieruit werd het land bestuurd.

Het is ondenkbaar dat een stad geen rol speelt in ons leven, het maakt zelfs geen groot verschil of we er meer goede of meer slechte dingen over te zeggen hebben, onze geest wordt er door een psychische wet-der-zwaartekracht heengetrokken. De lichtende nevel die 's nachts boven de stad zweefde en die ik hier en daar op mijn plantage kon zien, stimuleerde me en bracht me de grote steden van Europa in herinnering.

Toen ik voor het eerst in Afrika kwam, waren er geen auto's in het land en gingen we te paard naar Nairobi of reden erheen in een wagen met zes muilezels ervoor; de dieren stalden we bij 'Hooglandvervoer'. Toen ik in het land woonde was en bleef Nairobi een kleurige stad, met enkele mooie nieuwe stenen gebouwen en hele wijken van oud plaatijzer – winkels, kantoren en woonhuizen – waar langs de kale stoffige straten lange rijen eucalyptusbomen stonden. De ambtenaren van het gerechtshof, het bureau voor Inheemse Zaken en de Veterinaire Dienst waren afschuwelijk behuisd en ik had diepe eerbied voor die bestuursambtenaren die dan toch maar werkten in hun brandend hete, donkere kamertjes.

En toch was Nairobi een stad; hier kon je inkopen doen, nieuwtjes horen, lunchen of dineren in de hotels en dansen in de Club. En het was een levendige plaats, zo beweeglijk als stromend water en in de groei als een kind, het veranderde van jaar tot jaar, ja zelfs al wanneer je op een jachtexpeditie was. Het nieuwe Gouverneurshuis verrees, een deftig koel huis met een mooie balzaal en een aardige tuin; grote hotels schoten uit de grond; er werden grote, indrukwekkende landbouwtentoonstellingen en mooie bloemententoonstellingen georganiseerd en onze koloniale upper ten bracht nu en dan leven in de brouwerij met snel verlopende melodramatische conflicten. Nairobi zei tegen je: 'Haal er maar uit wat eruit te halen valt – uit mij en uit je verblijf hier. Wir kommen nie wieder so jung – zo bandeloos en gulzig – zusammen.' Over het algemeen konden Nairobi en ik het samen best vinden en eens reed

ik door de stad met de gedachte: een wereld zonder de straten van Nairobi is niets.

De wijken waar de inheemsen en de geïmmigreerde Afrikanen en Aziaten woonden, waren heel uitgebreid in vergelijking met de Europese stad.

De Swahili-stad, die op de weg naar de Muthaiga-club lag, had volstrekt geen goede naam; het was een levendig, smerig en kleurrijk buurtje waar op ieder uur van de dag iets gaande was. De wijk was grotendeels opgetrokken uit oude platgeslagen petroleumblikken, allemaal in min of meer verroeste staat; een soort koraalrif, een versteend gevaarte, waarvoor de geest van de beschaving gestadig de wijk nam.

De Somali-buurt was op grotere afstand van Nairobi, ik vermoed op grond van het feit dat de Somali hun vrouwen in afzondering houden. In mijn tijd waren er een stuk of wat mooie jonge Somali-vrouwen die in de bazaar gingen wonen en de politie van Nairobi het leven flink zuur maakten; ze waren intelligent en wisten de mensen onder hun bekoring te brengen. Maar de fatsoenlijke Somali-vrouwen zag je niet in de stad. De Somali-stad lag open en bloot in stof en zon, een herinnering aan de woestijn waar de Somali vandaan komen. Europeanen, die lange tijd achtereen, soms zelfs gedurende meer dan één generatie, op dezelfde plek wonen, kunnen zich de onverschilligheid waarmee nomaden tegenover hun omgeving staan niet voorstellen. De huizen van de Somali stonden her en der verspreid op de kale grond en zagen eruit alsof ze met een zakvol vierduims spijkers in elkaar waren getimmerd en het maar een week hoefden te houden. Wat een verrassing om dan binnen te komen en te zien hoe netjes en schoon het er was; het geurde er naar Arabische wierook en overal zag je mooie kleden, wandversieringen, koperen en zilveren vaatwerk en zwaarden met ivoren handvatten en indrukwekkende lemmeten. De Somali-vrouwen zelf hadden waardige, vriendelijke manieren; ze waren gastvrij en vrolijk, hun lach klonk als het getingel van zilveren belletjes. Ik was heel goed thuis in de Somali-wijk. Dat kwam door Farah Aden, mijn Somali-bedienende, die gedurende mijn hele verblijf in Afrika bij me was; ik heb daar

een hele reeks feestelijkheden bijgewoond. Een grote bruiloft bij de Somali is een luisterrijk, traditioneel feest. Als eregast werd ik naar de bruidskamer geleid, waar de wanden en het bruidsbed met oude zachtglanzende weefsels en borduursels getooid waren en de donkerogige jonge bruid zelf stijf stond van zware zijden stoffen, goud en barnsteen.

De Somali waren veekopers en handelaars in heel het land. Voor het vervoer van hun goederen hielden ze er in het dorp een aantal grauwe ezeltjes op na, en kamelen heb ik er ook gezien: hooghartige, geharde woestijnproducten die alle aardse leed achter zich hadden gelaten; net zoiets als de cactus en de Somali zelf.

De Somali halen zich veel ellende op de hals door hun vreselijke stamtwisten. In dit opzicht voelen en denken ze anders dan anderen. Farah behoorde tot de stam van Habr Joenis, dus koos ik persoonlijk bij een twist hun partij. Eens was er werkelijk een uitgebreid gevecht in het Somali-dorp, een gevecht tussen de twee stammen van Dulba Hantis en Habr Chaolo, dat met schieten en brandstichting gepaard ging; voordat de overheid tussenbeide kwam waren er al tien, twaalf mensen om het leven gekomen. Farah had toentertijd een jonge vriend van zijn eigen stam, die Sayid heette en hem vaak op de plantage kwam bezoeken; het was een innemende jongen, dus ik vond het spijtig toen ik van mijn huisjongens te horen kreeg dat er, net op het moment dat Sayid op bezoek was bij een Habr Chaolo-familie, een opgewonden lid van de Dulba Hantis-stam langs was gekomen die in het wilde weg door de muur van het huis heen had geschoten en Sayid ernstig aan zijn been had verwond. Ik betuigde Farah mijn deelneming bij dit ongeluk van zijn vriend. 'Wat? Sayid?' riep Farah heftig. 'Dat was Sayids verdiende loon. Waarom moest hij ook theedrinken bij een Habr Chaolo thuis?'

De Indiërs van Nairobi voerden de boventoon in de grote inheemse zakenwijk van de bazaar en de grote Indiase kooplieden hadden hun villaatjes vlak buiten de stad: Jevanje, Suleiman Virjee, Allidina Visram. Ze hadden allemaal een zwak voor trappen, balustrades en vazen van metselwerk, dingen die allemaal niet heel mooi uit de zachte inheemse steen zijn gehakt; ze doen aan bouwsels

denken zoals kinderen ze van rode siersteentjes maken. Ze gaven theepartijen in hun tuin, waar Indiaas gebak in de stijl van de villa's werd gepresenteerd; het waren intelligente, bereisde, uiterst beleefde mensen. Maar de Indiërs in Afrika zijn zulke inhalige zakenlui, dat je met hen nooit weet of je nu een menselijk wezen of het hoofd van een handelsfirma voor je hebt. Ik was ook bij Suleiman Virjee te gast geweest, en toen ik op een dag de vlag halfstok zag boven zijn complex van pakhuizen, vroeg ik Farah: 'Is Suleiman Virjee dood?' 'Halfdood', zei Farah. 'Hangen ze de vlag halfstok als hij halfdood is?' vroeg ik. 'Suleiman is dood,' zei Farah, 'Virjee leeft nog.'

Voordat ik het beheer van de plantage op me nam, was ik verzot op jagen en ik had aan heel wat safari's deelgenomen. Maar toen ik planter werd, borg ik mij geweren weg.

De Masai, een veehoudend nomadenvolk, woonden aan de overkant van de rivier en waren burens van onze plantage. Van tijd tot tijd kwamen ze bij mij thuis klagen over een leeuw die hun koeien wegkaapte, en verzochten me het dier voor ze te gaan schieten, en als ik kon deed ik dat ook. Op zaterdag trok ik er wel eens op uit naar de Oroengi-vlakten om een paar zebra's voor de consumptie van mijn arbeiders te schieten en dan had ik een hele slinger optimistische jonge Kikoejoe achter me aan. Ik schoot vogels op de plantage, hoenders en parelhoenders, die erg lekker smaken. Maar ik was in geen jaren op een jachtexpeditie geweest.

Toch spraken we op de plantage dikwijls over de safari's waaraan we hadden deelgenomen. Plaatsen waar je je tenten hebt opgeslagen blijven je bij alsof je er lange tijd van je leven had doorgebracht. Je herinnert je een bocht van je wagenspoor in het gras van de vlakte zoals je de trekken van een vriend herinnert.

Op één van de safari's had ik een kudde buffels gezien, honderdenegenentwintig stuks, die een voor een onder een koperkleurige lucht uit de ochtendnevel tevoorschijn kwamen, net alsof de donkere, zware, als uit metaal gegoten dieren niet gewoon naar ons toekwamen maar met hun geweldige horizontaal gebogen horens voor mijn ogen geschapen werden en daarna meteen de wereld ingezon-

den. Ik had een kudde olifanten door het dichte oerwoud zien trekken, waar het zonlicht in vlekjes en plekjes door de dikke lianen neersijpelde; ze stapten voort alsof ze een afspraak aan het einde van de wereld hadden. Het was in reuzenafmetingen de zoom van een heel oud en oneindig kostbaar Perzisch tapijt, in de kleuren groen, geel en zwartbruin. Ik had keer op keer de giraffes over de vlakke zien voorttrekken, zo wonderlijk, onvergelijkelijk en plantachtig sierlijk alsof het geen kudde dieren was, maar een familie zeldzame, langstelige, gevlekte reuzebloemen die zich langzaam voortbewogen. Ik had twee rinocerossen op hun ochtendwandeling gevolgd: ze snoeven en briesen in de ochtendlucht, die zo koud is dat het pijn doet in de neus, en leken precies twee heel grote hoekige stenen die in de langgerekte vallei stoeiden en zich vermaakten. Ik had de koninklijke leeuw gezien, voor zonsopgang onder een verblekende maan over de vlakke schrijdend, op weg naar huis na de jacht – hij trok een donker spoor in het zilveren gras en zijn kop zag tot de oren rood – of tijdens de middagsiësta, als hij behaaglijk te midden van zijn gezin in het korte gras lag te rusten in de fijne, als een beek stromende schaduw van de brede acacia's van zijn park: Afrika.

Dat waren allemaal heerlijke dingen om aan terug te denken als het leven op de plantage eentonig was. En het grote wild was er nog steeds, op zijn eigen terrein; als ik zin had kon ik er nog eens naar gaan kijken. De nabijheid van de dieren gaf een speelse glans aan de atmosfeer van de plantage. Farah, die in de loop van de tijd toch een levendige belangstelling voor de zaken van de plantage ging koesteren, en mijn andere oude inheemse safaribedienden hoopten altijd op nieuwe safari's.

Buiten in de wildernis had ik geleerd voor plotselinge bewegingen op te passen. De schepsels waarmee je daar te maken hebt, zijn schuw en waakzaam en hebben een talent om te ontsnappen als je dat het minst verwacht. Geen enkel tam dier kan zo stil zijn als een wild dier. De beschaafde mens heeft het vermogen tot stilzijn verloren en moet van de wilde dieren eerst lessen in stilte krijgen voordat hij door hen aanvaard wordt. De kunst zich behoedzaam te bewegen, zonder abruptheid, is het eerste wat de jager zich eigen moet

maken, en de jager met de camera in nog sterkere mate. Een jager kan niet zomaar zijn gang gaan, hij moet zich aanpassen aan de wind, de kleuren en geuren van het landschap, en zich het tempo van het geheel eigen maken. Soms wordt een beweging in dit geheel steeds weer herhaald, en de jager moet gewoon meedoen.

Als je het ritme van Afrika eenmaal te pakken hebt, merk je dat dit hetzelfde is in al zijn muziek. Wat ik van de wilde dieren daar leerde, kwam me van pas in mijn omgang met de inheemse bevolking.

De liefde voor vrouwen en vrouwelijkheid is een mannelijk kenmerk, de liefde voor mannen en mannelijkheid is een vrouwelijk kenmerk, en zo bestaat er een ontvankelijkheid voor zuidelijke landen en volkeren die typisch noordelijk is. De Noormannen moeten hun hart verloren hebben aan die vreemde landen: eerst aan Engeland en vervolgens aan Frankrijk. Die oude lords die in de geschiedenis en de literatuur van de achttiende eeuw voortdurend in Italië, Griekenland en Spanje rondreisden, hadden geen enkel zuidelijk trekje in hun aard, maar ze voelden zich aangetrokken en vastgehouden door dingen die hen boeiden omdat ze zo volledig anders waren dan zichzelf. Toen de oude Duitse en Scandinavische schilders voor het eerst in Florence en Rome kwamen, gingen ze in aanbidding voor het zuiden op de knieën liggen. Een wonderlijk onlogisch geduld tegenover een vreemde wereld kwam in deze ongeduldige mensen tot uiting. Net zoals het voor een vrouw haast onmogelijk is een echte man te irriteren, en zoals in de ogen van een vrouw geen enkele man geheel verachtelijk of volstrekt verwerpelijk is zolang hij maar een man blijft – precies zo stonden de kortaangebonden roodharige noordelijke volkeren eindeloos toegeeflijk tegenover tropische landen en volken. Van hun eigen landen en eigen mensen konden ze niets verdragen, maar de droogte van de Afrikaanse hooglanden, een zonnesteek, de runderpest en de onbekwaamheid van de inheemse bedienden verdroegen ze nederig en berustend. Hun persoonlijkheidsbesef ging verloren in het besef van de mogelijkheden die zich voordoen bij de wisselwerking tussen mensen die juist door hun contrast één worden. De volkeren van Zuid-Europa

en mensen van gemengd bloed hebben die eigenschap niet: zij staan er afkeurend of minachtend tegenover. Zo minachten echte mannen de zuchtende minnaar en kent de verstandelijke vrouw die met haar man geen geduld heeft, een zelfde soort verontwaardiging tegenover Griselda.

Wat mij betreft, ik had sinds mijn allereerste weken in Afrika een grote genegenheid voor de inheemsen gevoeld. Het was een sterk gevoel dat alle leeftijden en beide seksen omvatte. Voor mij betekende de ontdekking van de donkere rassen een luisterrijke uitbreiding van mijn wereld. Gesteld dat iemand met een aangeboren sympathie voor dieren opgegroeid was in een omgeving waar geen dieren waren en later in zijn leven met dieren in contact was gekomen; of dat iemand met een instinctieve liefde voor het woud op twintigjarige leeftijd voor het eerst een bos had betreden; of dat iemand met een muzikaal gehoor toevallig voor het eerst muziek hoorde op volwassen leeftijd – zulke gevallen zijn er misschien mee te vergelijken. Nadat ik met de inheemse bevolking in aanraking was gekomen, regelde ik het verloop van mijn dagen in overeenstemming met het orkest.

Mijn vader is officier in het Deense en Franse leger geweest, en als heel jong luitenant bij Dybbøl schreef hij naar huis: ‘Ginds in Dybbøl ben ik officier van een lange colonne geweest. Hard werken, maar verrukkelijk! De liefde voor de oorlog is een hartstocht als elke andere, je houdt van je soldaten zoals je van jong vrouwvolk houdt – krankzinnig veel, en die twee liefdes hoeven elkaar niet uit te sluiten, dat weten de meisjes wel. Maar terwijl je maar van één vrouw tegelijk kunt houden, omvat je liefde voor de soldaten het hele regiment, dat je zo mogelijk nog groter zou willen hebben.’ Zo ging het met mij en de inheemse bevolking.

Het viel niet mee de inheemsen te leren kennen. Ze hadden een scherp gehoor en waren tot verdwijnen geneigd; als je ze aan het schrikken maakte, trokken ze zich binnen een tel in een eigen wereld terug, net als de wilde dieren, die bij een onverwachte beweging van ons verdwenen zijn – er gewoon ineens niet meer zijn. Tenzij je een inheemse goed kende, was het vrijwel onmogelijk een recht-

streeks antwoord van hem te krijgen. Op de vraag bijvoorbeeld hoeveel koeien hij bezat, gaf hij een ontwijkend antwoord: 'Net zoveel als ik gisteren zei.' Het stuit de Europeaan tegen de borst zo'n antwoord te krijgen, maar hoogstwaarschijnlijk stuit het de inheemsen tegen de borst zulke vragen te horen. Als we bleven aandringen om ze een verklaring voor hun houding te ontlokken, draaiden ze er zo lang mogelijk omheen en bedienden zich ten slotte van een grotesk, humoristisch verzinsel om ons op een dwaalspoor te brengen. Zelfs kleine kinderen hadden in dergelijke omstandigheden helemaal het air van oude pokeraars die zich er niets van aantrekken of je hun kaarten over- of onderschat, zolang je de werkelijke waarde maar niet weet. Als we werkelijk het bestaan van de inheemsen binnendrongen, gedroegen ze zich net als mieren wanneer je een stok in de mierenhoop steekt: ze wisten de schade snel en stil uit – zo onvermoeibaar energiek alsof ze iets onbetamelijks ongedaan wilden maken.

We konden niet begrijpen, ons zelfs niet voorstellen, wat de gevaren toch waren die ze van onze kant vreesden. Zelf geloof ik dat ze bang voor ons waren zoals iemand bang is voor een onverwacht ontzettend lawaai – niet op de manier waarop iemand lijden en dood vreest. Toch was dit moeilijk uit te maken, want de inheemsen waren meesters in het doen-alsof. In de sjamba's kwam ik in de vroege morgen weleens een hoenderachtige vogel tegen die voor mijn paard uit rende alsof ze haar vleugel had bezeerd en doodsbenauwd was dat de honden haar zouden vangen. Maar ze had haar vleugel helemaal niet bezeerd en was ook niet bang voor de honden – ze kon op elk gewenst ogenblik op de wieken gaan – ze had alleen kuikentjes ergens vlak in de buurt en probeerde mijn aandacht daarvan af te leiden. Misschien zijn de inheemsen net als dat hoen en doen ze alsof ze bang voor ons zijn uit een heel andere, dieper gelegen angst waarvan wij de aard niet kunnen gissen. Of misschien is hun gedrag tegenover ons wel een of ander vreemd grapje, en zijn die verlegen mensen helemaal niet bang voor ons. De inheemsen hebben heel wat minder dan de blanken het besef van de risico's des levens. Het is weleens gebeurd dat ik bij een safari of op de plantage in een

moment van grote spanning de blik van mijn inheemse metgezellen opving, en dan bemerkte ik elke keer dat we heel ver van elkaar af stonden en dat ze zich verbaasden over mijn bezorgdheid. Dit gaf me de gedachte in dat ze wellicht in het leven zelf zo thuis zijn als wij dat nooit kunnen worden, net vissen in diep water die met geen mogelijkheid onze angst om te verdrinken kunnen begrijpen. Die zekerheid, die zwemkunst hadden zij, aldus mijn gedachtegang, omdat ze een weten hadden bewaard dat onze vroegste voorouders voor ons verloren hebben doen gaan; Afrika zal het u als enige onder de werelddelen leren dat God en de duivel één zijn, de twee-enige eeuwige majesteit, niet twee ongeschapen wezens maar één ongeschapen wezen, en de inheemsen zouden evenmin de personen verwarren als de substantie splitsen.

Op onze safari's en op de plantage ontwikkelde mijn contact met de inheemsen zich tot een gevestigde persoonlijke betrekking. We werden goede vrienden. Ik legde me erbij neer dat ik ze nooit helemaal zou kennen of begrijpen, terwijl zij mij door en door kenden en zich bewust waren van de beslissingen die ik zou nemen voordat ik zelf zeker van mijn zaak was. Een tijdlang had ik een kleine plantage in Gil-Gil, waar ik in een tent woonde, en ik reisde met de trein tussen Gil-Gil en Ngong op en neer. Het kon in Gil-Gil weleens voorkomen dat ik hals over kop besloot naar huis te gaan als het begon te regenen. Maar als ik in Kikoejoe aankwam, ons station aan de spoorlijn, vijftien kilometer van de plantage vandaan, stond daar een van mijn mensen met een muilezel waarop ik naar huis kon rijden. Als ik ze vroeg hoe ze hadden geweten dat ik zou komen, keken ze een andere kant uit, niet helemaal op hun gemak – geschrokken misschien, of verveeld – net zoals wij dat zouden zijn wanneer een dove ons maar steeds om uitleg van een symfonie zou vragen.

Als de inheemsen het gevoel hadden dat ze van ons geen onverhoedse beweging of plotselinge geluiden te duchten hadden, spraken ze veel openhartiger met ons dan Europeanen dat met elkaar doen. Betrouwbaar waren ze nooit, maar op een grootse wijze oprecht. Een goede naam – wat wij 'prestige' noemen – betekende heel veel in de wereld van de inheemsen. Het is alsof ze zich op zeker

ogenblik een gezamenlijk oordeel over je hebben gevormd, waar achteraf nooit meer iemand op zal terugkomen.

Soms was het leven op de plantage heel eenzaam en in de stille avonden, als de minuten van de klok drupten, leek het leven tegelijk uit me weg te druppelen, zo verlangde ik naar blanken om mee te praten. Maar ik voelde aldoor hoe het stille overschaduwde bestaan van de inheemsen op een ander vlak evenwijdig met het mijne liep. Echo's sprongen van het ene vlak naar het andere over.

De inheemsen waren de belichaming van Afrika. De hoge ge-doofde vulkaan Longonot die zich boven de Grote Riftvallei verheft, de brede mimosabomen langs de rivieren, de olifant en de giraffe, zij waren echt Afrika, maar even echt waren de inheemsen – nietige figuurtjes in een reusachtig decor. Het waren allemaal verschillende uitdrukkingen van één denkbeeld, variaties op hetzelfde thema. Het was geen gelijksoortige opeenhoping van ongelijksoortige atomen, maar precies het omgekeerde, zoals bij het eikenblad, de eikel en het eikenhouten voorwerp het geval is. Wij, met onze laarzen aan en altijd gehaast, detoneren vaak bij het landschap. De inheemsen zijn ermee in harmonie, en als de lange, slanke, donkere en donkerogige mensen zich op weg begeven – altijd één voor één, zodat zelfs de grote inheemse verkeersaderen smalle voetpaden zijn – of de grond bewerken, of hun vee hoeden, of hun grote dansfeesten houden, of u een verhaal vertellen, dan is het Afrika dat onderweg is, danst en u vermaakt.

De kolonie verandert en is al veranderd sinds ik er heb gewoond. Wanneer ik zo nauwkeurig mogelijk mijn ondervindingen op de plantage, met het land en een aantal van zijn inwoners in veld en bos te boek stel, heeft mijn verhaal misschien enige historische betekenis.